

EVALUATIERAPPORT
ARCHEOLOGISCHE OPGRAVING
ALPHEN-LANGE BEDDE

OKTOBER 2022

Auteur: M. Bink, senior KNA-archeoloog (reg.nr. 75285302)

Colofon

Opdrachtgever:	Van der Weegen
Project:	Alphen-Lange Bedde
Gemeente:	Alphen-Chaam
Provincie:	Noord-Brabant
Bevoegd Gezag:	Gemeente Alphen-Chaam, mevr. E. de Rooij
Adviseur:	Regio West-Brabant, dhr. P. Kimenai
Plaats documentatie:	VUhbs Archeologie, dependance Beesd
Reg. Nr:	5277437100
CIS-code:	AC-ALB-22
Kaartbladnummer:	50E
Coördinaten:	124.897 / 387.818
Status:	versie 1.1 (definitief)
Auteur:	Martijn Bink

©VUhbs Amsterdam, november 2022

VUhbs Archeologie
De Boelelaan 1105
1081 HV Amsterdam

INHOUD

INHOUD	3
1 INLEIDING	4
2 ARCHEOLOGISCHE WERKZAAMHEDEN	6
2.1 ARCHEOLOGISCHE OPGRAVING	6
2.1.1 VINDPLAATS 1	10
2.1.2 VINDPLAATS 2	10
2.1.3 VINDPLAATS 3	12
3 VONDSTEN	14
3.1 INLEIDING	14
3.2 VONDSTEN	14
4 RECAPITULATIE VRAAGSTELLING	19
5 UITWERKING EN TE DEPONEREN MATERIAAL	23
5.1 SPOREN EN STRUCTUREN	23
5.2 VONDSTMATERIAAL	23
5.3 SPECIALISTISCH ONDERZOEK	23
5.4 KOSTEN UITWERKING	23
5.5 DEPONERING	24
6 LITERATUUR	25
BIJLAGE 1 ALLESPORENKAART VLAKE 1. SCHAAL 1:500.	26
BIJLAGE 2 ALLESPORENKAART VLAKE 2. SCHAAL 1:400.	27

I INLEIDING

Van 12 tot en met 27 september 2022 heeft VUHbs een archeologische opgraving uitgevoerd in het plangebied Lange Bedde te Alphen (gem. Alphen-Chaam) (fig. 1). De werkzaamheden werden uitgevoerd in opdracht van Van der Weegen. Binnen het plangebied wordt woningbouw voorzien.

Figuur 1. Alphen-Lange Bedde. Ligging van de onderzoekslocatie, inzet: locatie van Alphen in Nederland. Schaal 1:25.000. (bron: OpenTopo).

Het plangebied is gelegen aan weerszijden van de Lange Bedde op het nog onbebouwde gebied tussen de Gastelaar en de Baarleseweg. Binnen het plangebied is 2021 een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd.¹ Naar aanleiding van dit proefsleuvenonderzoek werd een drietal vindplaatsen herkend.

Vindplaats 1 betreft sporen die ten zuiden van de Lange Bedde zijn gelegen en die aan een nederzetting uit de IJzertijd zijn toegeschreven. Vindplaats 2 betreft sporen uit de Laat-Romeinse tijd en de Vroege Middeleeuwen A die aansluiten bij de ten westen van het onderzoeksgebied gelegen nederzetting die in 2004.2005 door het ADC is opgegraven.² Vindplaats 3 bestaat uit kuilen, karrensporen, een weg en een greppel aan de noordzijde van het plangebied, die samen hangen met de aanwezigheid van een molen en een weg die ook op de oudste kadastrale kaart zijn weergegeven.

In de rapportage van het proefsleuvenonderzoek zijn alle vindplaatsen als behoudenswaardig gewaardeerd.³ Dit advies werd overgenomen door het Bevoegd Gezag, de gemeente Alphen-Chaam. Van de Weegen heeft besloten de vindplaatsen *ex situ* te behouden door middel van een opgraving en heeft hiertoe een Programma van Eisen op laten stellen.⁴

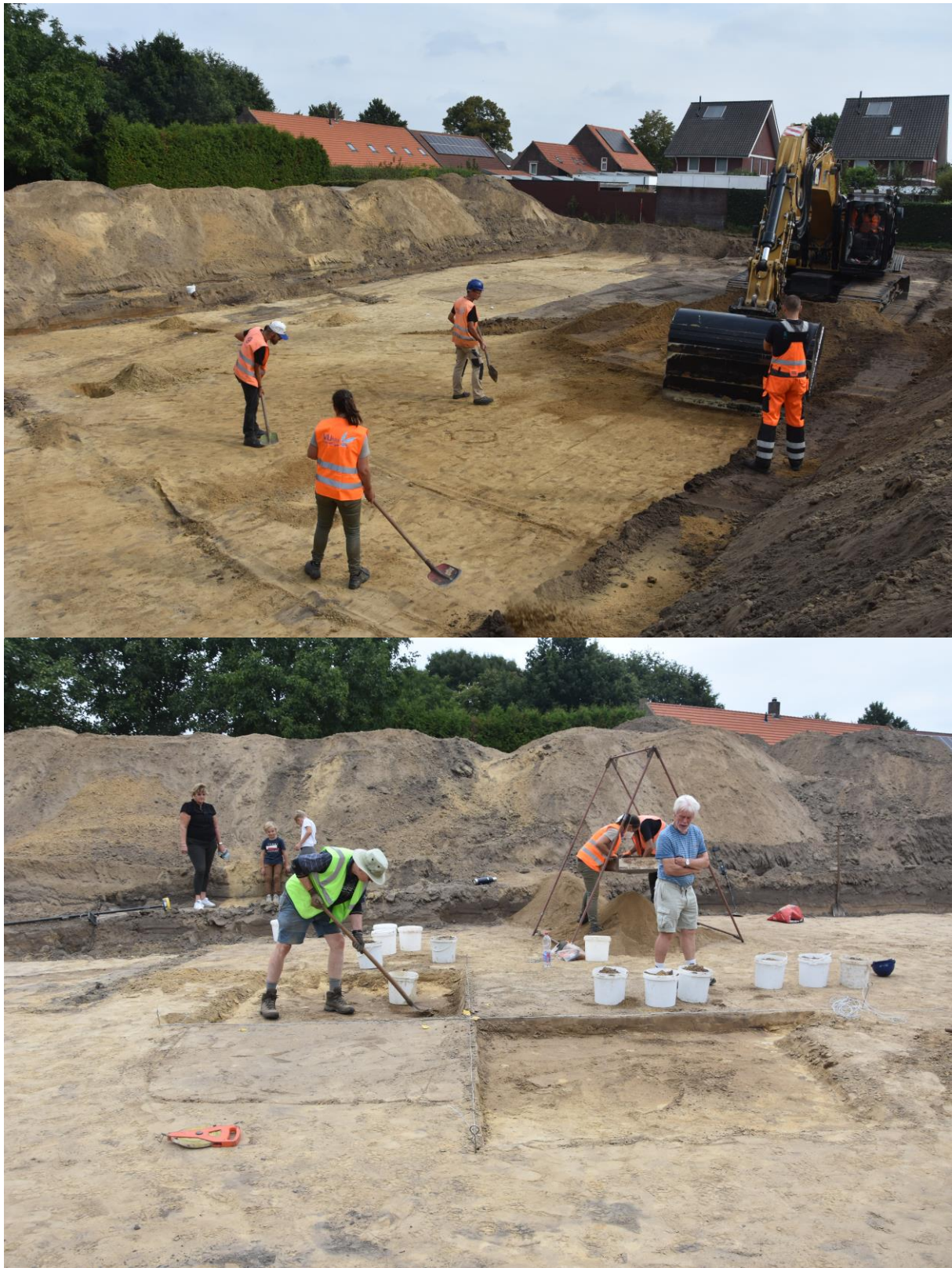
¹ Hartog/Sonneveld 2022.

² De Koning 2005.

³ Hartog/Sonneveld 2022, 30.

⁴ Magdelijns/Nollen 2022.

In dit evaluatierapport worden de resultaten van het veldwerk besproken en wordt een voorstel voor de verdere verwerking en rapportage van de aangetroffen resten gedaan.

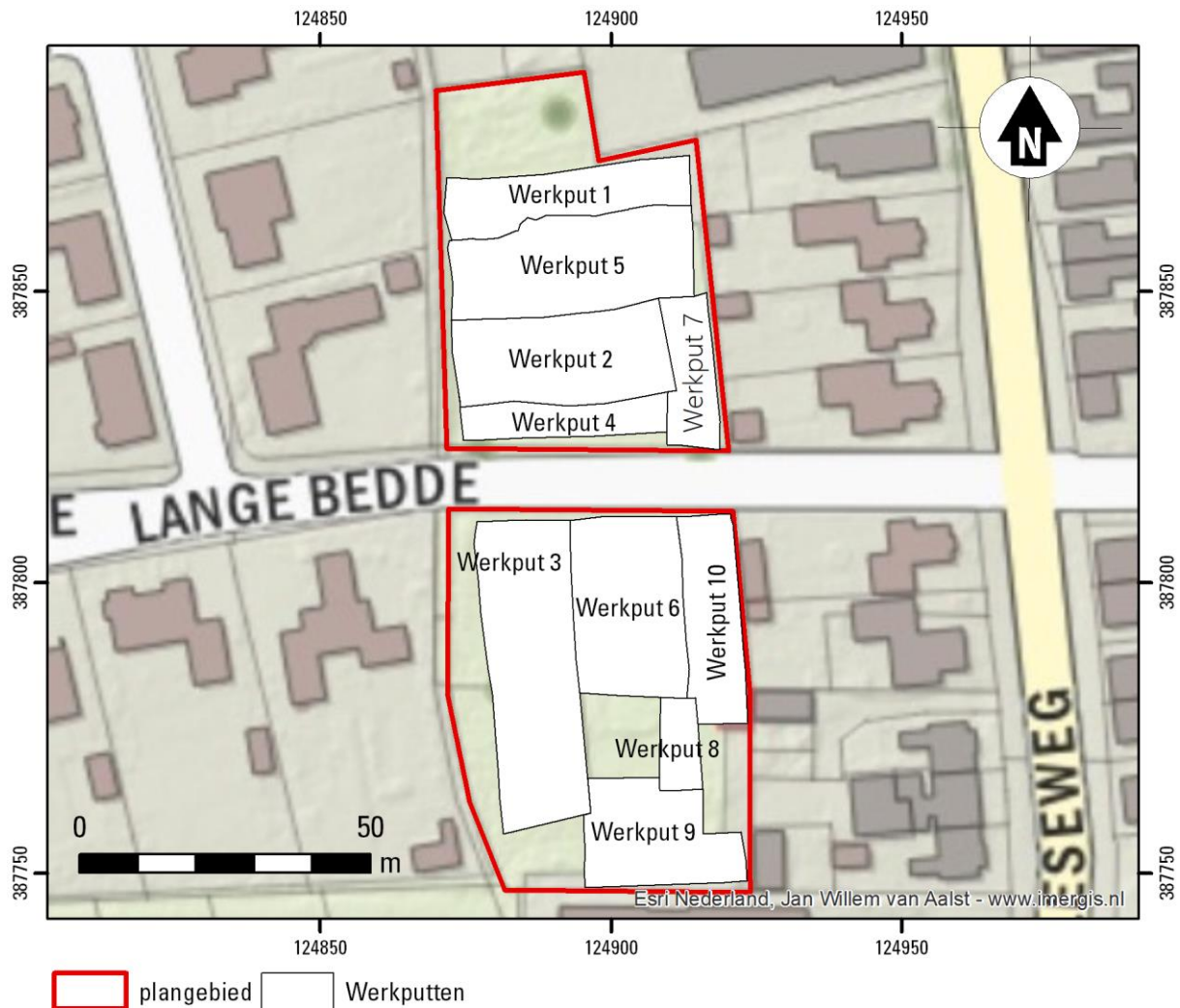

Figuur 2. Alphen-Lange Bedde. Boven: Vlakaanleg in werkput 2 onder OOO-begeleiding van REAS Euro. Onder: Het couperen en zeven van hutkom onder belangstelling van omwonenden en een lid van de heemkundekring.

2 ARCHEOLOGISCHE WERKZAAMHEDEN

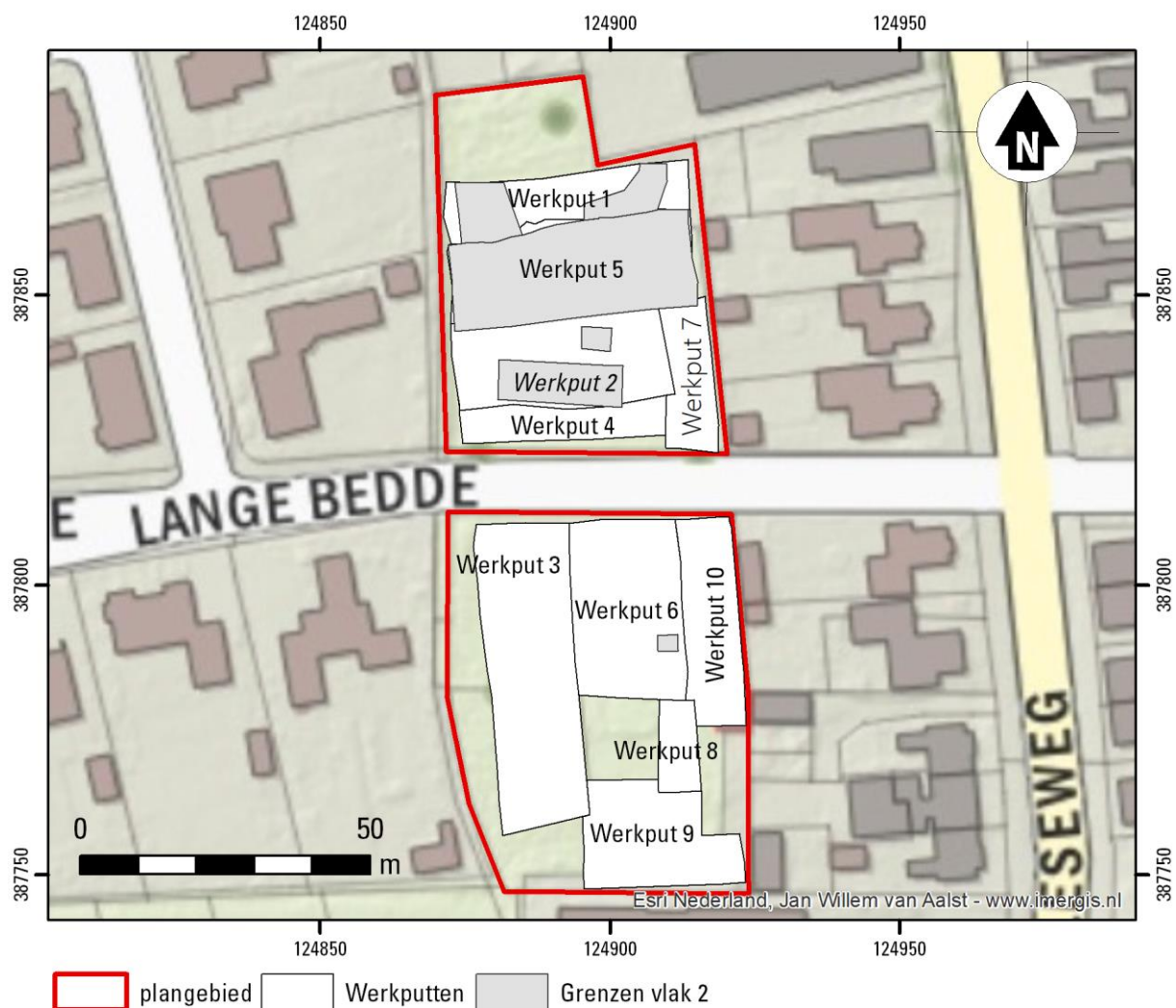
2.1 ARCHEOLOGISCHE OPGRAVING

Tijdens het onderzoek zijn 10 werkputten aangelegd (fig. 3). Deze zijn ten opzichte van het Programma van Eisen zo aangepast dat, binnen de beschikbare ruimte, zo groot mogelijke vlakken open gelegd konden worden om zo een goed overzicht over de sporen te hebben.

Figuur 3. Alphen-Lange Bedde. Overzicht van de aangelegde werkputten (vlak 1). Schaal 1:1.250.

In de werkputten 1, 2 en 5 ten noorden van de Lange Bedde is een tweede vlak aangelegd vanwege de aanwezigheid van de weg en gracht uit de Nieuwe Tijd (vindplaats 3; fig. 4), waardoor oudere sporen afgedekt en/of slechter zichtbaar waren. In werkput 6 is nog een tweede vlak aangelegd ter hoogte van hutkom 9002. In totaal is tijdens het onderzoek 4.261 m² opgegraven op vlak 1 en 1.020 m² op vlak 2 (tabel 1).

Figuur 4. Alphen-Lange Bedde. Overzicht van de onderzochte tweede vlakken. Schaal 1:1.250.

Werkput	vlak 1 (m ²)	vlak 2 (m ²)
1	364	171
2	562	169
3	811	
4	210	
5	659	670
6	582	10
7	210	
8	107	
9	416	
10	340	
TOTAAL	4261	1020

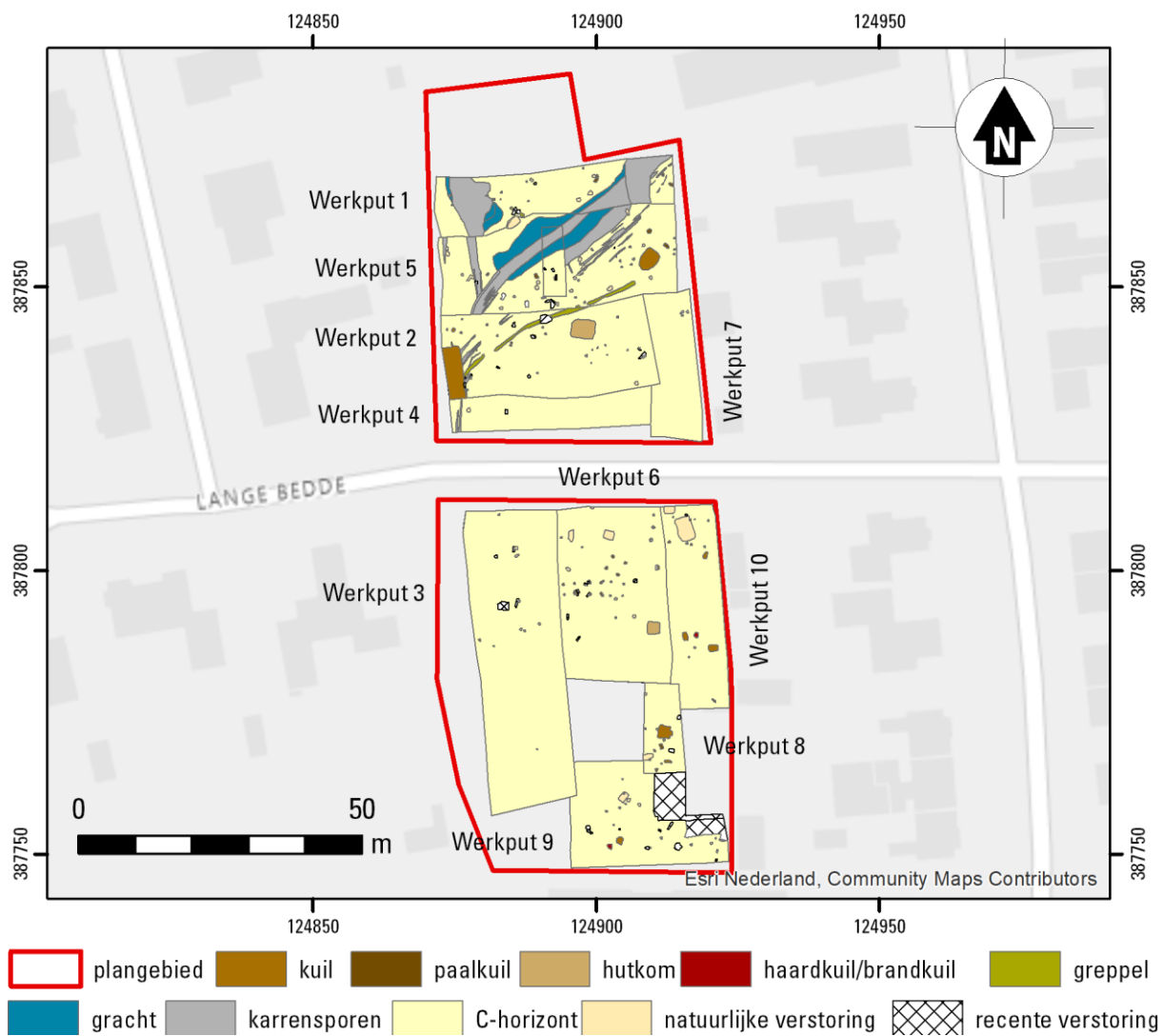
Tabel 1. Alphen-Lange Bedde. Oppervlakte van de werkputten.

Tijdens het onderzoek zijn 265 spoornummers uitgedeeld (fig. 5, 6; tabel 2).⁵ Een grootschalig overzicht is als bijlagen 1 en 2 bijgevoegd. Hiervan zijn 148 sporen antropogeen en ouder dan ca. 100 jaar. Nog eens 23 sporen zijn van recente datering en 94 sporen zijn van natuurlijke oorsprong of bodemlagen.

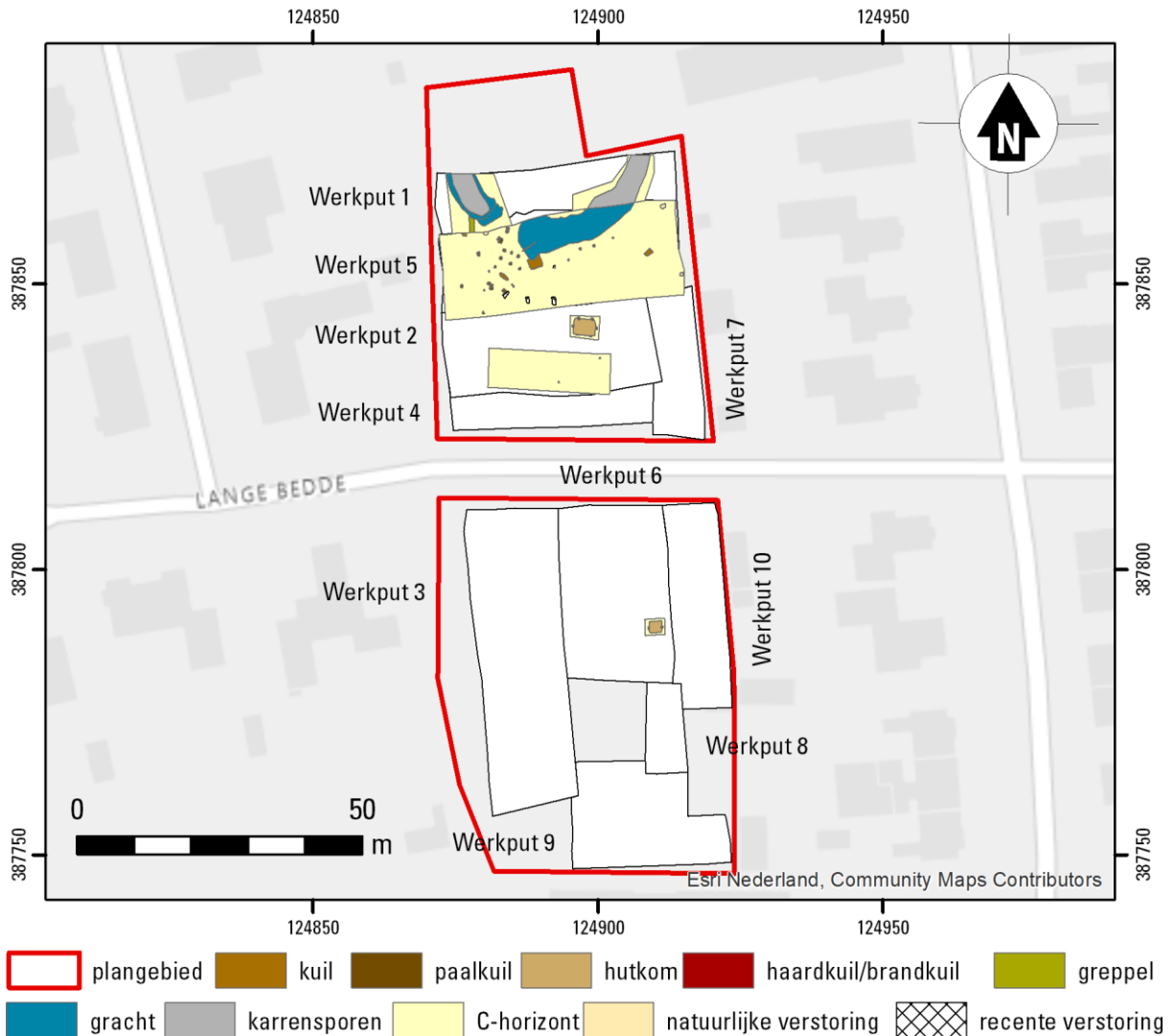
Aard spoor	Aantal
kuil	13
paalkuil	113
hutkom	2
haardkuil/brandkuil	2
greppel	7
gracht	4
karrensporen	7
C-horizont	9
BC-horizont	1
E-horizont	1
natuurlijke verstoring	81
bouwvoor	1
bodemlaag	1
recente verstoring	23
TOTAAL	265

Tabel 2. Alphen-Lange Bedde. Sporen naar aard.

⁵ Naar spoornummers wordt verwezen in het format Sx.yyy. Hierbij is x werkputnummer en yyy spoornummer (001-999).

Figuur 5. Alphen-Lange Bedde. Allesporenkaart vlak 1. Schaal 1:1.250.

Figuur 6. Alphen-Lange Bedde. Allesporenkaart vlak 2. Schaal 1:1.250.

2.1.1 VINDPLAATS 1

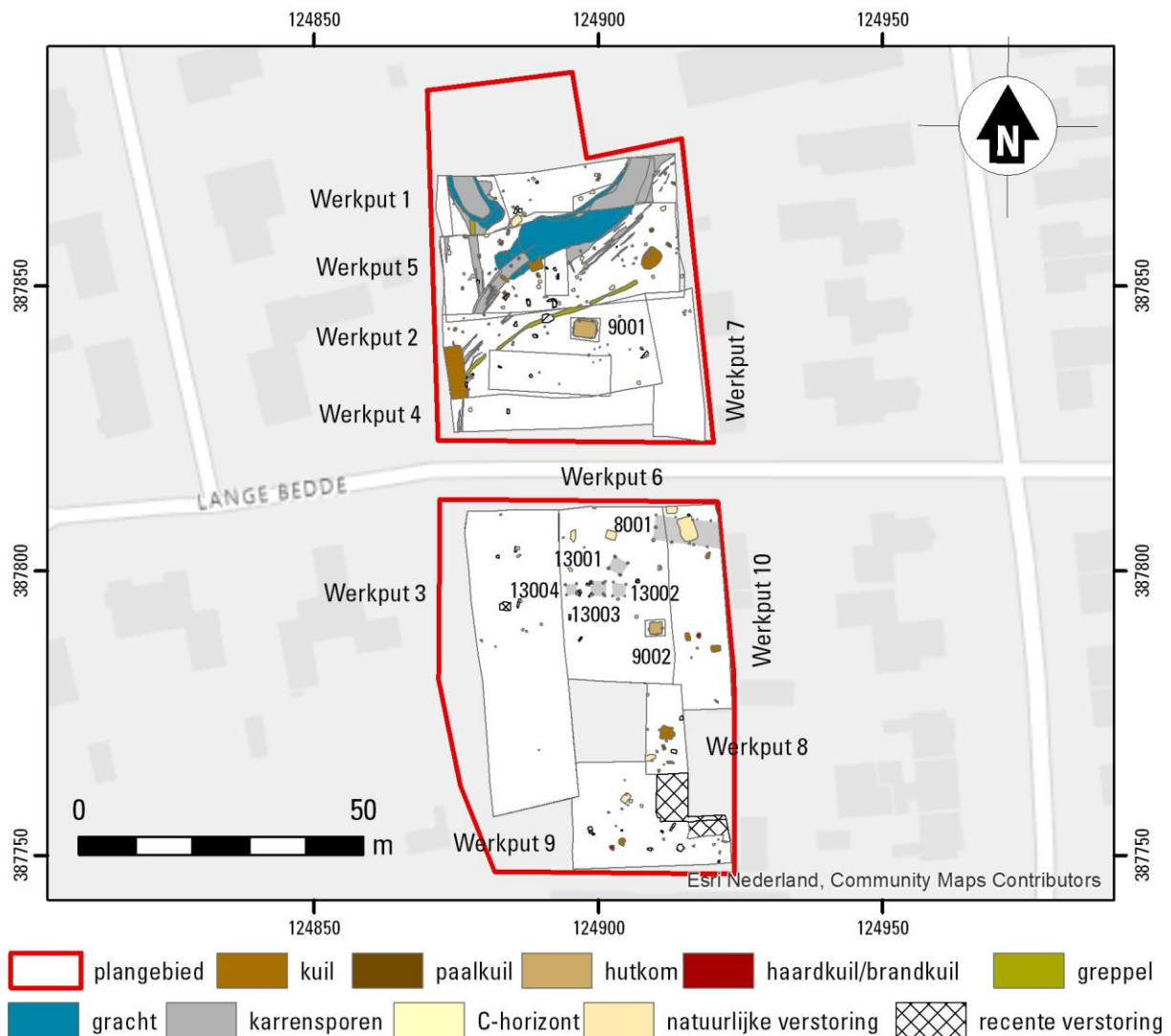
Duidelijke sporen uit de IJzertijd zijn tijdens de opgraving niet aangetroffen. De sporen die ten zuiden van de Lange Bedde zijn aangetroffen lijken allen te dateren uit de Laat Romeinse tijd of de Vroege Middeleeuwen. Wel lijkt, op het eerste gezicht, een deel van het aardewerk in de Brons- of IJzertijd te dateren.

2.1.2 VINDPLAATS 2

Sporen uit de Laat Romeinse tijd en de Vroege Middeleeuwen zijn verspreid over het gehele onderzoeksgebied aangetroffen. Wel is de dichtheid van de sporen laag te noemen, zeker in vergelijking met de sporen die ten westen van het onderzoeksgebied zijn aangetroffen.

Uit de sporen is vooralsnog één mogelijk gebouw (8001) te reconstrueren (fig. 7). Dit is gelegen in de werkputten 6 en 10, net ten zuiden van de Lange Bedde. Indien het inderdaad om een huis gaat dan zijn alleen de dakdragende binnenstijlen bewaard gebleven. Als dakdragende constructie is de structuur wel vergelijkbaar met de ten westen van het plangebied opgegraven structuren en ook met

andere Laat Romeinse en Vroeg Merovingische structuren die elders in Zuid Nederland zijn opgegraven.

Figuur 7. Alphen-Lange Bedde. Ligging van de structuren. Schaal 1:1.250.

Naast dit gebouw zijn twee hutkommen opgegraven. Hutkom 9001 is een zespalige hutkom die circa 32 cm diep bewaard is gebleven. De hutkom meet 4,2 bij 3,4 m en is hiermee groter dan de ten westen van de nederzetting opgegraven hutkommen. Uit de hutkom is, ondanks het zeven van de helft van de vulling, nauwelijks vondstmateriaal afkomstig. De zes palen die het dak van de hutkom droegen hebben een diepte van ca. 80 cm onder het vlak.

Hutkom 9002 is een tweepalige hutkom. Deze hutkom is met een formaat van 2,2 bij 2,1 m veel kleiner dan hutkom 9001. Deze hutkom heeft een diepte van 38 cm en de paalkuilen een diepte van ca. 1 m onder het vlak. Bij het zeven zijn uit de hutkom meerdere verbrande zaden gekomen. Mogelijk betreft dit echter wortelknollen in plaats van granen/zaden.

Tijdens het onderzoek zijn vier spiekers aangetroffen. Deze zijn allen bij elkaar gelegen in werkput 6.

Overige sporen

Naast genoemde sporen zijn in ieder geval nog twee paalkuilen en zes kuilen aangetroffen die in ieder geval uit de Laat Romeinse tijd of de Vroege Middeleeuwen dateren. De twee paalkuilen hebben een diepte van 64 en 85 cm. De afstand tussen beide paalkuilen is 9 m, wat voor een gebouwplattegrond

een vrij grote afstand is. Andere sporen die tot een eventueel gebouw kunnen behoren zijn niet aangetroffen ondanks dat hier is verdiept om extra sporen te zoeken.

De kuilen zijn gelegen op het zuidelijke deel van het onderzoeksgebied en variëren van zeer ondiepe kuilen (4 cm) tot kuilen van 42 cm.

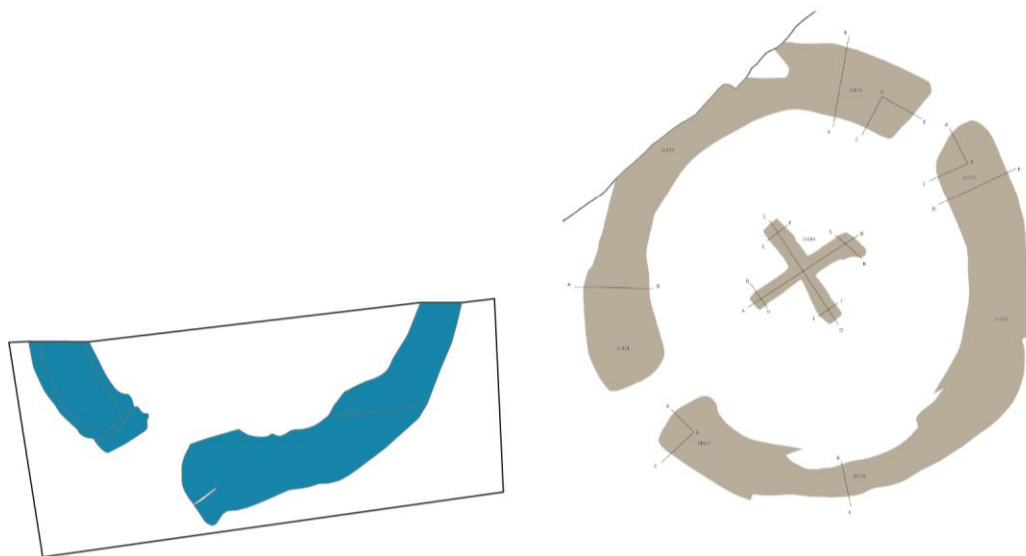
2.1.3 VINDPLAATS 3

Vindplaats 3 is voornamelijk gelegen in het noorden van het onderzoeksgebied, hoewel de weg ook ten zuiden van het onderzoeksgebied is waargenomen bij de aanleg van het vlak van werkput 3.

De belangrijkste structuur van de vindplaats is een gracht. De gracht lijkt op grond van de binnen het onderzoeksgebied aangetroffen resten een rond perceel met een diameter van 29 m te omsluiten. In het zuidwesten is een opening in de gracht aanwezig. De gracht heeft een breedte van ca. 5 m en is circa 2 m diep. Nadat de gracht gedempt is wordt over de gedempte gracht een weg aangelegd.

Deze wegen lijken goed overeen te komen met de oudste kadastrale kaart, zij het dat deze wegen op grond van de gebruikte georeferentie 22 m noordelijker liggen. Deze georeferentie is echter lastig vanwege het ontbreken van goede referentiepunten in de omgeving. Als de wegen overeen komen met die op de oudste kadastrale kaart dan kan de gracht zijn gegraven om een molenbelt op te werpen.

Van de Alphense molen is bekend dat deze voor 1313 is opgericht.⁶ Volgens Karel Leenders is de molen in 1680 in steen herbouwd, hoewel dit betwist wordt.⁷ Zowel voor een houten standerdmolen als voor een stenen molen die een houten molen opvolgt geldt dat deze vaak op een molenbelt stond.⁸ Standerdmolens zijn nog zeer zelden opgegraven. Alleen uit Deventer en Bathmen in Nederland en uit De Panne en Sint-Denijs-Westrem in België zijn opgravingen van standerdmolens bekend.⁹ Opvallend genoeg echter lijkt de gracht rondom plattegrond van de molen te Sint-Denijs-Westrem zeer sterk op de gracht uit Alphen lijkt, inclusief de opening in de zuidwestzijde (fig. 8).¹⁰ De fundering van de molen zal dan net ten noorden van het onderzochte gebied zijn ingegraven.

Figuur 8. Alphen-Lange Bedde. Een vergelijking tussen de gracht uit Alphen (vlak 2, links) en de gracht rond de stellingmolen die te Sint-Denijs-Westrem werd aangetroffen (rechts). Schaal 1:600.

⁶ <https://www.molendatabase.org/molendb.php?step=details&nummer=2030>

⁷ Leenders 1976, 126; zie ook de molendatabase.

⁸ Leenders 1976, 122.

⁹ Hattinga Verschuren/Vermeulen 2022, 32-33.

¹⁰ Hoorne *et al.*, s.a, 98-102.

Een alternatieve verklaring is dat de gracht deel uit maakt van een groter omgracht perceel waarbinnen een voornamen hoeve stond. Deze hoeve zal dan eigendom zijn geweest van de heer die ook de molenrechten uitbaatte.

Naast de gracht is een wegstelsel opgegraven dat zowel ten zuiden van de gracht als in de gedempte gracht is gelegen. Het betreft de vroegere Molenweg en een weg die de Molenweg verbindt met de Baarleseweg.

Hiernaast zijn nog meerdere paalkuilen en kuilen aangetroffen in het noordelijke deel van het plangebied, deels ook onder de weg. Deze sporen zijn soms lastig dateerbaar omdat ze nauwelijks vondstmateriaal opleverden. Het lijkt er echter op dat een groot deel van deze sporen tot de Nieuwetijsde vindplaats gerekend mag worden.

3 VONDSTEN

3.1 INLEIDING

Tijdens het onderzoek zijn in totaal 752 vondsten gedaan (tabel 3), met een totaalgewicht (exclusief de monsters) van circa 6.300 gram. Dit is, gezien de onderzochte oppervlakte, een zeer beperkt aantal vondsten. De vondsten zijn grotendeels uit sporen afkomstig (587 stuks), waarvan weer een groot deel van het zeven van de twee hutkommen afkomstig is (297 stuks). De vondsten uit de zeef zijn veel sterker gefragmenteerd dan de normale vondsten. De overige vondsten zijn aanlegvondsten (57 stuks) en afkomstig uit natuurlijke verstoringen (20 stuks)

inhoud	aantal	gewicht	aantal zeven	gewicht zeven
aardewerk	305	2200	72	93
keramisch object	1	6		
kleipijp	3	4	1	1
baksteen/dakpan	13	367	6	59
verbrande leem	17	65	6	12
metaal ferro	13	327	1	4
metaal non-ferro	27	1112		
slak	7	365		
natuursteen	19	1624		
vuursteen	68	124	56	29
glas	8	7	5	2
bot	71	91	6	2
houtskool	155	35	134	28
monster zaden droog	15			
zaden/pitten	30	3	10	1
TOTAAL	752	6330	297	231

Tabel 3. Alphen-Lange Bedde. Overzicht van de vondsten naar categorie.

Van het vondstmateriaal is op dit moment circa 53 % aan structuren toe te schrijven. Nog eens 25 % is wel uit een spoor afkomstig, maar (nog) niet aan een structuur gekoppeld. Dit aantal wordt echter vertekend doordat er veel kleinere fragmenten van o.a. houtskool en andere fragmenten uit de hutkommen afkomstig zijn.

3.2 VONDSTEN

Aardewerk

Het merendeel van het vondstmateriaal bestaat uit aardewerk, 306 fragmenten met een gewicht van ruim 2 kilo. Een deel van het aardewerk (ca. 10 %) bestaat uit kleine fragmenten afkomstig van het uitgezeven van de hutkommen. Het overige aardewerk bestaat voor circa 40 % uit gedraaid aardewerk uit de Late Middeleeuwen en de Nieuwe tijd, voor circa 35 % uit gedraaid aardewerk uit de Laat Romeinse tijd en/of Vroege Middeleeuwen A en voor circa 25 % uit handgevormd aardewerk uit de periode Bronstijd – Vroege Middeleeuwen A.

Het aardewerk zal allemaal gedetermineerd worden, waarbij de fragmenten afvallen. Hiermee zullen circa 275 scherven worden onderzocht. Ter illustratie zullen circa 20 tekeningen en 10 foto's worden afgebeeld.

Keramisch object

Uit hutkom 9002 is een spinklosje van handgevormd aardewerk afkomstig. Dit zal worden geanalyseerd en gefotografeerd.

Kleipijpen

Onder het vondstmateriaal zijn drie stelen van kleipijpen. Omdat deze geen daterende waarde hebben zullen deze verder niet worden onderzocht.

Verbrande leem en bouwkeramiek

In totaal zijn 13 fragmenten bouwkeramiek en 24 fragmenten verbrande leem aangetroffen. De bouwkeramiek bestaat uit vier fragmenten Romeinse dakpan, een fragment baksteen uit de Nieuwe tijd en 8 fragmenten gruis. Alleen de Romeinse dakpannen zullen hiervan verder geanalyseerd worden. Het verbrande leem bestaat geheel uit kleine brokjes zonder diagnostische kenmerken. Deze zullen verder niet geanalyseerd worden.

Metaal

In totaal zijn 40 metalen voorwerpen verzameld tijdens de opgraving. Hiervan zijn dertien vondsten van ijzer en 27 van andere metalen. Van de vondsten zijn 25 stuks met de metaaldetector verzameld tijdens de vlakaanleg, de overige 15 vondsten komen uit sporen.

Vondstnummer	volgnr	context	aantal	inhoud	selectie
7	1	kuil NT	3	spijkers	nee
29	1	bouwvoor	1	poot/haak	nee
60	1	akkerlaag	1	spijker	nee
88	1	B/C-horizont	1	plaatje	nee
91	1	verspitte laag	1	spijker (?)	nee
104	1	gracht	1	haak	ja
111	1	paalkuil	3	spijkers?	ja
118	1	bouwvoor	1	plaatje	nee
140	1	hutkom	1	gesp	ja

Tabel 4. Alphen-Lange Bedde. Vondsten van ijzer, selectielijst.

De meeste vondsten van ijzer zijn afkomstig uit de bouwvoor en akkerlagen (tabel 4). Dit zijn meestal spijkers en onbepaalde plaatjes ijzer. Deze voorwerpen hebben geen informatiewaarde en zullen derhalve worden gedeselecteerd. Ook uit de bouwvoor komt poot/haak vondst 26.1. Ook deze vondst heeft geen verdere informatiewaarde en zal worden gedeselecteerd. Vondst 7.1 betreft drie spijkers uit een kuil die in de Nieuwe tijd dateert. Omdat deze eveneens geen informatiewaarde hebben zullen deze worden gedeselecteerd. De resterende vondsten hebben potentieel wel informatiewaarde. Deze zullen worden geselecteerd voor analyse en deponering.

Van de niet ijzeren metaalvondsten dateert slechts één voorwerp voor de Nieuwe tijd (tabel 5). Vondst 3.1 is het uiteinde van een haarnaald of arming uit de periode Bronstijd-Laat Romeinse tijd.

De overige vondsten dateren uit de Nieuwe tijd of zijn overduidelijk recent. De vondsten die overduidelijk recent zijn komen, met uitzondering van de munten, voor deselectie in aanmerking.¹¹ Hetzelfde geldt voor vondsten 26.1 een bronzen knopje, 36.1, een bronzen naald en vondst 62.1, een

¹¹ Het provinciaal depot is van mening dat alle munten voor selectie in aanmerking komen.

loodprop die alle geen informatiewaarde hebben. De overige vondsten worden geselecteerd door analyse en deponering.

Vondstnummer	volgnr	context	aantal	inhoud	selectie
2	1	bouwvoor	1	haak recent	nee
3	1	akkerlaag	1	armring/haarnaald	ja
4	1	akkerlaag	1	vingerhoed	ja
24	1	karrenspoor	1	duit Utrecht	ja
26	1	karrenspoor	1	knopje	nee
28	1	bouwvoor	1	ring brons	ja
36	1	akkerlaag	1	naald	nee
37	1	akkerlaag	1	ring brons	ja
45	1	bouwvoor	1	messaging broche	ja
48	1	bouwvoor	1	loden ring/gewicht (recent)	nee
49	1	bouwvoor	1	kruis hanger recent	nee
50	1	bouwvoor	1	messaging knoop recent	nee
53	1	bouwvoor	1	munt WO-II zink	ja
55	1	bouwvoor	1	duit Overijssel 1767	ja
61	1	akkerlaag	1	3 pfennig stadt Soest 1744	ja
62	1	akkerlaag	1	loden prop	nee
76	1	akkerlaag	1	kledinghaak brons	ja
77	1	bouwvoor	1	musketkogel	ja
88	1	akkerlaag	1	musketkogel	ja
98	1	karrenspoor	1	musketkogel	ja
99	1	gracht	1	(vinger)ring brons	ja
117	1	bouwvoor	1	loden gewicht	ja
119	1	bouwvoor	1	koper plaat recent	nee
120	1	bouwvoor	1	cent 1941	ja
121	1	bouwvoor	1	devotiehanger recent	nee
122	1	bouwvoor	1	devotiehanger recent	nee

Tabel 5. Alphen-Lange Bedde. Vondsten van lood en koperlegeringen, selectielijst.

In totaal zullen 21 metaalvondsten worden geconserveerd en geanalyseerd. Hiervan zullen 10 foto's worden opgenomen in het rapport.

Slak

Tijdens het onderzoek zijn zeven fragmenten slak aangetroffen. Vier hiervan zijn afkomstig uit kuil 5.040, waarin een mengeling van vondstmateriaal uit de Laat Romeinse tijd/Vroege Middeleeuwen en de Nieuwe tijd is aangetroffen. Dit maakt de waarde van deze slak voor het onderzoek beperkt. Hetzelfde geldt voor een slak uit de akkerlaag. De overige twee slakken zijn echter wel de moeite waard. Vondst 103 is afkomstig uit hutkom 9002 en is ijzerrijk. Vondst 132 is afkomstig uit de kuil bij huis 8001, mogelijk een ingangskuil. Deze slak bestaat uit verbrande leem met erop een verglaasde laag. Vermoedelijk is dit een deel van een hardwand. Beide slakken zullen worden geanalyseerd. 2 foto's

Glas

Er zijn slechts acht scherven glas verzameld. Uit hutkom 9001 zijn zes fragmenten glas afkomstig, die typerend zijn voor de Laat Romeinse tijd en de Vroege Middeleeuwen A. Het betreft groen tot geelgroen glas met inclusies van kleine luchtbelletjes. Op enkele scherven is dun glasdraad opgelegd als

versiering. Hiernaast zijn een bodem van een recent flesje en een stuk recente wijnfles aangetroffen. Voorgesteld wordt om het glas uit de hutkom te analyseren en middels een foto af te beelden.

Bot

Van de 71 fragmenten bot zijn 64 afkomstig uit kuil 5.040. Hierin zijn de schamele restanten van een diergraf aangetroffen. De overige vondsten uit de kuil, wijzen op een zeer gemengde vulling waarbij het jongste vondstmateriaal uit de Nieuwe tijd C dateert. Het bot bestaat uit slecht bewaarde tandkapsels van een rund, die geen verdere informatiewaarde hebben. Het overige bot bestaat uit een fragment tandkapsel dat als aanlegvondst verzameld is en enkele kleine fragmenten bot uit hutkom 9001. Ook deze fragmenten hebben geen informatiewaarde en zullen dus gedeselecteerd worden.

Natuursteen

Tijdens het onderzoek zijn 19 fragmenten natuursteen verzameld. Het betreft grotendeels natuurlijke brokken steen die van nature in de ondergrond voorkomen. Eén brok natuursteen is mogelijk als klopsteen of ander werktuig gebruikt. Daarnaast zijn zes brokken tefriet aangetroffen. Tefriet komt niet van nature voor en zal zijn aangevoerd vanuit het Duitse Eiffelgebied. Onder het tefriet zijn twee grotere fragmenten met de op de maalsteen aangebrachte rillen die het graan beter transporteren nog aanwezig.

De fragmenten tefriet en de mogelijke klopsteen zullen worden geanalyseerd. Ze zullen met twee foto's worden afgebeeld.

Vuursteen

De 68 fragmenten vuurstenen zijn alle van natuurlijke oorsprong. Deze zullen alle gedeselecteerd worden.

Houtskool

Het aangetroffen houtskool is afkomstig uit beide hutkommen. Hoewel de houtskool in theorie informatie op kan leveren over houtgebruik zal de waarde van deze informatie beperkt zijn. Wel kan de houtskool eventueel gebruikt worden voor ¹⁴C-datering van de hutkommen.

Zaden/pitten

In de vulling van hutkom 9002 zijn dertig verbrande zaden of pitten aangetroffen. Deze zijn apart gehouden, maar mogelijk betreft het hier wortelknollen van een plantensoort die ook elders op het terrein is aangetroffen. De zaden zullen worden meegeleverd met de botanische monsters ter beoordeling door BIAAX consult.

Monsters

In totaal zijn tijdens het onderzoek 15 botanische monsters genomen (tabel 6). Van huis 8001 is slechts één monster genomen omdat de sporen van het huis zeer ondiep en klein waren. Alleen het enige spoor dat nog enig volume had (S10.016) is bemonsterd. De vulling van de spiekerpalen bestond uit zeer schone grond, met op het oog nauwelijks houtskool/verbrande resten. Ook hier is slechts één monster per spieker genomen.

De monsters zijn genomen in de gebouwen en spiekers en uit drie paalkuilen uit de Laat-Romeinse tijd of Vroege Middeleeuwen A. Daarnaast is een monster genomen uit de gracht en een uit een haardkuil (of brandplek). De monsters zullen vermoedelijk niet rijk zijn aan botanische resten. Daarom wordt voorgesteld om alle monsters te laten waarden. Vermoedelijk zullen maximaal vijf monsters ook analysewaardig zijn, hoewel het exacte aantal pas na de waardering bepaald kan worden.

Structuur	aantal monsters
Huis 8001	1
Hutkom 9001	2
Hutkom 9002	3
Spieker 13001	1
Spieker 13002	1
Spieker 13003	1
Spieker 13004	1
Gracht 1.020	1
Paalkuil 5.013	1
Paalkuil 5.021	1
Paalkuil 5.041	1
Haardkuil 10.005	1
TOTAAL	15

Tabel 6. Alphen-Lange Bedde. Overzicht van de monsters per structuur/spoor.

4 RECAPITULATIE VRAAGSTELLING

Hieronder wordt kort aangegeven wat al te zeggen valt over de vooraf opgestelde onderzoeksvragen.

Algemeen

1. Welke archeologische resten zijn aanwezig in het plangebied?

In het plangebied zijn een gracht, twee hutkommen, een gebouw (huis?) en vier spiekers herkend, naast meerdere (paal)kuilen die niet aan een structuur zijn toegeschreven.

2. Hoe ziet de bodemopbouw in het plangebied eruit en in hoeverre is deze intact?

De bodemopbouw ter plaatse bestaat uit een recente bouwvoor, waaronder een ouder akkerdek en een oude akkerlaag aanwezig zijn. Grotere verstoringen zijn alleen in het zuidoosten van het plangebied aangetroffen.

3. Wat kan op basis van de NAP-hoogtes van het vlak en de dikte van het oud-bouwlanddek worden gezegd over het oorspronkelijke reliëf binnen het plangebied?

Dit zal in het rapport verder worden uitgewerkt.

4. Wat is de aard, diepteligging, samenhang en spreiding van de aanwezige archeologische resten, grondsporen en structuren (horizontaal en verticaal)?

Dit zal in het rapport verder worden uitgewerkt.

5. Wat is de datering van de archeologische resten op basis van (chrono-)stratigrafie en typochronologie? En in hoeverre is er sprake van (dis-)continuïteit in gebruik/bewoning?

Er zijn twee aparte gebruiks-/bewoningsperioden. De eerste periode sluit aan bij de bewoning ten westen van het plangebied en is te dateren in de Laat Romeinse tijd en de Vroege Middeleeuwen A. De tweede gebruiksfase vangt in de Late Middeleeuwen aan en loopt door tot begin twintigste eeuw. Deze is te relateren aan de molen die in het noorden van het plangebied heeft gestaan.

6. Welke categorieën vondstmateriaal zijn aanwezig en in welke mate (ook in relatie tot elkaar)? Om welke materialen, soorten, typen, functies, aantallen en gewichten gaat het en uit welke context komen de vondsten? Wat is de datering van de vondsten en waarop is de datering gebaseerd? Wat zegt de aard en mate van voorkomen van het vondstmateriaal over het gebruik van het plangebied in het verleden?

Het vondstmateriaal lijkt voorlopig uit drie perioden te dateren. Er is handgevormd aardewerk en metaal uit de Bronstijd/IJzertijd en Laat Romeinse tijd/Vroege Middeleeuwen A, gedraaid aardewerk uit de Laat Romeinse tijd/Vroege Middeleeuwen A en aardewerk uit de Late Middeleeuwen/Nieuwe Tijd. Hiernaast is nog glas en natuursteen aanwezig.

7. Welke depositionele en post-depositionele processen zijn te onderscheiden en in hoeverre hebben deze invloed gehad op de bewoningsgeschiedenis en vondstcontexten?

Dit zal in het rapport verder worden uitgewerkt.

8. Wat is de datering van de verschillende structuren binnen de nederzettingen en is op basis daarvan een gedetailleerde chronologische ontwikkeling te reconstrueren?

Dit zal in het rapport verder worden uitgewerkt.

Onderzoeksvragen IJzertijd-vindplaats

9. Wat is de precieze begrenzing, omvang, datering en gebruiksduur van de nederzetting?

Er is geen ijzertijdvindplaats aangetroffen.

10. Welke structuren zijn te onderscheiden? Wat is het complextype, de constructiewijze en/of de plattegrond en/of het type van de structuren? Wat is de relatieve en/of absolute datering van de structuren?

11. Wat zijn de verschillende bewoningsfasen en hoe zijn deze te onderscheiden in omvang en datering? Wat is op basis van het vondstmateriaal en/of dendrochronologisch/¹⁴C onderzoek de datering en typologie van de huizenbouw en overige structuren?

12. *Is er een (ruimtelijke) indeling van de nederzetting te geven? Zijn erfgrenzen aanwezig/herkenbaar of niet? Wat is de datering van eventuele erfgrenzen?*
13. *Is er op basis van aard en vondstsamenstelling sprake van bijzondere contexten, zoals voorraad/afvalkuilen en wat is de betekenis hiervan geweest binnen de nederzetting?*
14. *Zijn er plaatsen aan te wijzen met een opvallend grote vondstconcentratie en wat is de samenstelling ervan? Is er sprake van (kennelijk) intentionele deposities?*
15. *Zijn binnen de huizen en erven, sporen van (ambachtelijke) activiteiten waarneembaar?*
16. *Kan op basis van het vondstmateriaal iets gezegd worden over de materiële cultuur, het voedselpatroon en de bestaans economie van de nederzetting?*
17. *Hoe zijn de archeologische resten te vergelijken met IJzertijdsites in de directe omgeving (erf ten noordwesten en AMK-terrein ten zuidoosten)? Zijn er parallellen of afwijkingen?*
18. *Wat is de verklaring voor de locatiekeuze van de nederzetting ten opzichte van het 'natuurlijke' landschap en indien mogelijk het cultuurlandschap?*
19. *Wat kan op basis van de gegevens uit de huidige opgraving worden gezegd over de samenstelling en opbouw van de ijzertijd-nederzetting als geheel (dus inclusief de sporen ten westen van het huidige onderzoeksgebied)? Hoe verhouden de nu opgegraven resten zich in chronologisch opzicht tot de resten van het naastgelegen onderzoek?*

n.v.t.

Onderzoeksvragen Laat-Romeinse tijd – Vroege Middeleeuwen

20. *Wat is de precieze begrenzing, omvang, datering en gebruiksduur van de nederzetting?*

De begrenzing van de nederzetting is nog niet duidelijk, mogelijk loopt deze ook buiten het nu opgegraven gedeelte nog door. Datering en gebruiksduur zullen in het rapport nader worden besproken.

21. *Welke structuren zijn te onderscheiden? Wat is het complextype, de constructiewijze en/of de plattegrond en/of het type van de structuren? Wat is de relatieve en/of absolute datering van de structuren?*

Er zijn een gebouw (huis), twee hutkommen en vier spiekers aangetroffen. Deze vallen onder het complextype nederzetting. Verdere uitwerking zal in het rapport volgen.

22. *Is er een binnenindeling in de huisplattegronden te herkennen en kan op basis van vondsten en monsters iets gezegd worden over het gebruik van de verschillende ruimtes in het huis.*

Het gebouw is niet goed genoeg bewaard om hier uitspraken over te kunnen doen.

23. *Wat zijn de verschillende bewoningsfasen en hoe zijn deze te onderscheiden in omvang en datering? Wat is op basis van het vondstmateriaal en/of dendrochronologisch/¹⁴C onderzoek de datering en typologie van de huizenbouw en overige structuren?*

Dit zal in het rapport verder worden uitgewerkt.

24. *Is er een (ruimtelijke) indeling van de nederzetting te geven? Zijn erfgrenzen aanwezig/herkenbaar of niet? Wat is de begindatering van eventuele erfgrenzen?*

Er zijn geen erfgrenzen in de nederzetting herkend.

25. *Is er op basis van aard en vondstsamenstelling sprake van bijzondere contexten, zoals voorraad/afvalkuilen en wat is de betekenis hiervan geweest binnen de nederzetting?*

Er zijn geen voorraad- of afvalkuilen of speciale deposities aangetroffen.

26. *Zijn er plaatsen aan te wijzen met een opvallend grote vondstconcentratie en wat is de samenstelling ervan? Is er sprake van (kennelijk) intentionele deposities?*

Er zijn geen speciale deposities aangetroffen.

27. *Zijn binnen de huizen en erven sporen van (ambachtelijke) activiteiten waarneembaar?*

Twee slakken wijzen op metaalbewerking binnen de nederzetting. Verder zijn alleen aanwijzingen voor gebruikelijke agrarische activiteiten aangetroffen.

28. *Kan op basis van het vondstmateriaal iets gezegd worden over de materiële cultuur, het voedselpatroon en de bestaans economie van de nederzetting?*

Dit zal in het rapport verder worden uitgewerkt.

29. *Hoe zijn de archeologische resten te vergelijken met het nederzettingsterrein ten westen van het plangebied? Loopt deze nederzetting door in het plangebied? Zijn er parallellen of afwijkingen?*

Voorlopig valt vooral op dat de resten in dit deel van de nederzetting veel schaarser zijn dan ten westen van het plangebied. In het rapport zal dit verder worden uitgewerkt.

30. *Wat is de verklaring voor de locatiekeuze van de nederzetting ten opzichte van het 'natuurlijke' landschap en indien mogelijk het cultuurlandschap?*

Dit zal in het rapport verder worden uitgewerkt.

31. *Is er in de noordelijke depressie mogelijk ook een waterput aanwezig zoals in de centrale depressie bij Kerkakkers?*

Er is geen waterput aangetroffen.

32. *Zijn de aangetroffen gebouwen/erven te plaatsen in één van de drie bewoningsfasen onderscheiden bij Kerkakkers? En zo ja, tot welke fase kunnen de erven gerekend worden?*

Dit zal in het rapport verder worden uitgewerkt.

33. *De spiekers en hutkommen worden bij Kerkakkers tot een erf te gerekend, maar hierover is discussie, mogelijk stonden de hutkommen en spiekers los van de erfindeling. Is hierover, op basis van het onderzoek, meer duidelijkheid te geven?*

Dit zal in het rapport verder worden uitgewerkt.

34. *Bij Alphen Kerkakkers zijn er 2- en 6-palige hutkommen gevonden, is er een verschil in gebruik van deze twee soorten hutkommen te ontdekken.*

Mogelijk zijn zespalige hutkommen ouder dan tweepalige hutkommen. Dit zal echter moeten blijken uit analyse van het vondstmateriaal en ¹⁴C-datering.

35. *Wat voor nieuwe inzichten heeft het onderzoek opgeleverd t.o.v. de Nederzetting Alphen-Kerkakkers als geheel?*

Dit zal in het rapport verder worden uitgewerkt.

36. *Zijn er nieuwe inzichten ontstaan t.o.v. van de Lay-out van de nederzetting? Blijft de indeling in het noordelijke en zuidelijke cluster gehandhaafd?*

Dit zal in het rapport verder worden uitgewerkt.

37. *Wat valt op bij een vergelijking tussen de drie vroeg middeleeuwse nederzettingen in Alphen (Kerkakkers, Rondweg en Centrumplan)?*

Dit zal in het rapport verder worden uitgewerkt.

Onderzoeksvragen Late Middeleeuwen – Nieuwe Tijd

38. *Wat is de precieze begrenzing, omvang, datering en gebruiksduur van de vindplaats?*

De vindplaats bevindt zich in het noordelijke deel van het onderzoeksgebied, maar de voormalige Molenweg loopt langs de westelijke rand van het onderzoeksgebied nog door tot het zuiden.

Het vondstmateriaal dateert vooral uit de Nieuwe Tijd, maar kan deels al in de Late Middeleeuwen dateren.

39. *Zijn sporen van de molen en het bijbehorende erf aanwezig? Welke structuren zijn te onderscheiden? Wat is het complextype, de constructiewijze en/of de plattegrond en/of het type van de structuren? Wat is de relatieve en/of absolute datering van de structuren?*

De molen is niet aangetroffen. Wel is een gracht aangetroffen die mogelijk rondom de molenbelt heeft gelopen. De datering van de gracht zal nog nader worden vastgesteld.

40. *De molen wordt nu erg ruim gedateerd 1313-1919. Is de molen nauwkeuriger te dateren?*

Uit historische bronnen is bekend dat hier al in 1313 een molen heeft gestaan en dat deze in 1919 is afgebroken. Aanwijzingen voor een eerdere bouw van de molen zijn er niet, dus over deze vraag zal niets zinnigs te zeggen zijn.

41. *Hoe is de weg opgebouwd? Is er sprake van meerdere fases?*

De weg loopt deels ten zuiden van de gracht, maar deels ook over de gedempte gracht. Het is niet duidelijk of de weg ten zuiden van de gracht ook per sé ouder is dan die over de gedempte gracht.

42. Wat is de relatie tussen de weg en de molen?

De weg heeft langs de molen gelopen. Na het dempen van de gracht is de weg (ook) over de gracht aangelegd.

43. Is er een (ruimtelijke) indeling van de nederzetting te geven? Zijn erfgrenzen aanwezig/herkenbaar of niet? Wanneer beginnen ze daarmee?

n.v.t.

44. Hoe zijn de archeologische resten te vergelijken met soortgelijke vindplaatsen in de regio?

Opgravingen van molens op zandgronden zijn zeldzaam. In de regio zijn geen andere molens onderzocht. In ieder geval zijn molens opgegraven te Deventer, Bathmen, Sint-Denijs-Westrem (B) en De Panne. Bij al deze molens was sprake van een ronde greppel rondom de molenbelt.¹² Vooral de molen van Sint-Denijs-Westrem toont sterke gelijkenis met de gracht te Alphen.

Synthese

45. Hoe verhouden de onderzoeksresultaten zich tot de resultaten uit het vooronderzoek?

Tijdens de opgravingen zijn geen sporen uit de IJzertijd aangetroffen. De sporen in deze zone bleken eerder Laat-Romeins of Vroegmiddeleeuws te dateren. Verder komen de resultaten redelijk overeen met die van het vooronderzoek.

46. Hoe verhouden de onderzoeksresultaten zich tot de bevindingen en conclusies van het naastgelegen onderzoek Kerkakkers.

De resultaten zijn vergelijkbaar, hoewel de hoeveelheid vondstmateriaal veel kleiner is.

47. Blijft de fasering zoals die is gemaakt voor Kerkakkers gehandhaafd of zijn er aanpassingen of aanvullingen hierop te maken.

Dit zal in het rapport verder worden uitgewerkt.

48. Wat is de relatie met omliggende historische/archeologische resten?

Dit zal in het rapport verder worden uitgewerkt.

49. Hoe kan na dit onderzoek de bewonings- en gebruiksgeschiedenis van het plangebied beschreven worden?

Dit zal in het rapport verder worden uitgewerkt.

50. Wat is de relatie tussen het gebruik en de geschiedenis van de onderzoekslocatie en de historisch-landschappelijke en overige cultuurhistorische aspecten van zijn omgeving?

Dit zal in het rapport verder worden uitgewerkt.

51. Hoe vergelijkbaar is de onderzochte locatie met andere locaties met dit complextype en datering in de archeoregio en hoe passen de bevindingen van het onderzoek in de regionale context?

Dit zal in het rapport verder worden uitgewerkt.

¹² Hattinga Verschure/Vermeulen 2022, 33.

5 UITWERKING EN TE DEPONEREN MATERIAAL

5.1 SPOREN EN STRUCTUREN

Tijdens de verdere uitwerking zullen de reeds herkende structuren in een catalogus worden beschreven. Verder worden de nog niet duidelijke structuren verder onderzocht en wordt een poging gedaan om de nog niet aan structuren toegeschreven sporen aan een structuur toe te wijzen.

5.2 VONDSTMATERIAAL

Hieronder wordt kort aangegeven welke vondsten zullen worden geanalyseerd en gedeponeerd.

materiaalsoort	Analyse	Conservering	Restauratie	Deponering
aardewerk	alles behalve fragmenten analyseren	n.v.t.	n.v.t.	alles
keramisch object	analyseren	n.v.t.	n.v.t.	alles
baksteen/dakpan	alleen Romeinse dakpan	n.v.t.	n.v.t.	alles
verbrande leem	deselectie	n.v.t.	n.v.t.	deselectie
metaal ferro	5 fragmenten (zie tabel)	5 stuks	n.v.t.	5 stuks
metaal non-ferro	17 stuks (zie tabel)	17 stuks	n.v.t.	17 stuks
slak	2 stuks analyseren	n.v.t.	n.v.t.	alles
glas	zes fragmenten	n.v.t.	n.v.t.	alles
bot	deselectie	n.v.t.	n.v.t.	deselectie
natuursteen	mogelijke klopsteen en tefriet	n.v.t.	n.v.t.	geanalyseerd deel
vuursteen	deselectie	n.v.t.	n.v.t.	deselectie
houtskool	niet analyseren	n.v.t.	n.v.t.	alles
zaden/pitten	waardering BIAx	n.v.t.	n.v.t.	bij analyse

Tabel 7. Alphen-Lange Bedde. Voorstel voor analyse conservering en deponering.

Conservering en restauratie

Voor conservering komen de geselecteerde metaalvondsten in aanmerking. Restauratie zal niet aan de orde zijn.

5.3 SPECIALISTISCH ONDERZOEK

Archeobotanie

Alle botanische monsters zullen worden gewaardeerd. Vermoedelijk blijft het aantal waardevolle monsters beperkt tot maximaal 5 stuks.

¹⁴C-dateringen

Gezien de lange bewoningsduur van de nederzetting (ca. 375-550 na Chr.) zal per gebouw een ¹⁴C-datering worden uitgevoerd, mits het monster uit huis 8001 geschikt materiaal oplevert.

5.4 KOSTEN UITWERKING

De kosten voor verdere uitwerking van het onderzoek zijn opgenomen als bijlage 3. Deze bijlage wordt alleen aan de opdrachtgever verstrekt. Na waardering van de botanische en pollenmonsters kan deze begroting nog worden bijgesteld naar aanleiding van de rijkdom of armoede van de monsters.

5.5 DEPONERING

Het te deponeren materiaal bestaat uit het geselecteerde vondstmateriaal, één doos materiaal voor normale bewaarcondities en een have doos voor relatief droge condities met de metaalvondsten.

6 LITERATUUR

- Hartog, M.J./M. Sonneveld, 2021: *Een archeologisch inventariserend veldonderzoek d.m.v. proefsleuven, karterende en waarderende fase. Alphen, Lange Bedde (ong.), gemeente Alphen-Chaam (NB)*, Nieuwegein (Transect-rapport 3730).
- Hattinga Verschure, M.J./B. Vermeulen, 2022: *Malen op de Bathmense enk, Basisrapportage opgraving Alferinklaan te Bathmen (Gemeente Deventer)*, Deventer (Rapportages Archeologie Deventer, 65).
- Hoorne, J. et al., s.a.: *Sint-Denijs-Westrem – Flanders Expo Zone 2 & 3 : Archeologische wegkofferbegeleiding van 13 mei tot 7 juli 2008 (stad Gent, provincie Oost-Vlaanderen)*, s.l.
- Koning, J. de, 2005: *Alphen in de vijfde eeuw, Definitieve opgraving van een vroegmiddeleeuws nederzittingscomplex op de Kerkakkers te Alphen (Alphen-Chaam)*, Amersfoort (ADC-rapport 518).
- Leenders, K.A.H.W., 1976: De molens in en om het land van Breda I, *Jaarboek De Oranjeboom* 29, 107-146.
- Magdelijns, N./J.H. Nollen, 2022: *Alphen, Lange Bedde (ong.), Gemeente Alphen-Chaam (NB), Een definitieve opgraving (DO)*, Nieuwegein (Transect-PvE 20211204/NM1.7).

